

Zprávy

ZA PHDR. OLGOU RŮŽENOU
KOLAŘÍKOVOU, DRSC.

9. 5. 1927 – Vánoce 2005

Dr. Olgu Kolaříkovou, DrSc. jsem osobně poznal před dvaceti lety, tehdy jako třicetiletý psycholog nastupující na výzkumné pracoviště. S její učebnicí psychologie osobnosti jsem se však setkal již v dobách svého studia. Byl to náročný text, vyznačující se přesností vyjadřování, potlačením nadbytečného verbalismu, vyžadující myšlenkovou spolupráci a jako takový mohl odrazovat – a mnozí moji spolužáci skutečně nebyli schopni vést s textem dr. Kolaříkové dialog tak, aby z něj měli užitek. Kdo se však prokoušal zdánlivě abstraktními větami, zjistil, že to, co se zpočátku jevílo jako těžkopádné, byl dokonale sladěný koncert esenciálního vědění o osobnosti, jehož vstřebání těm nemnoha, kteří vydrželi, usnadnilo porozumění klíčového pojmu v psychologii – osobnosti. Čtení jejího textu bylo pro nás ve skutečnosti zkouškou toho, jak se sami dokážeme zbavit vlastní myšlenkové těžkopádnosti či jisté kognitivní lenosti. Nezažil jsem ji jako učitelku, neboť v podmínkách paranoidní atmosféry tehdejšího režimu – po krátké externí výukové epizodě na katedře psychologie filozofické fakulty v Brně snad raději zvolila klášterní ticho své pracovny v Psychologické laboratoři ČSAV, předchůdkyni nynějšího PsÚ AV ČR, kde mohla – relativně nerušená – studovat, psát a interpretovat své četné výzkumy. Avšak časem i zde musela čelit ideologickému tlaku, a činila tak v daných podmínkách neohroženě – razantně odmítla návrh, aby její studie byly „marxisticky oplodňovány“ i za cenu částečného publikačního embarga. Později, když nátlak sílil, raději při první příležitosti odešla do důchodu. Morálním zdrojem jejího statečného postoje byl pravděpodobně otec, ruský legionář, a zcela určitě prezident T. G. Masaryk, který byl pro ni zosobněním mravního imperativu, jímž poměřovala i své činy.

Nebylo snadné proniknout do jejího odborného hájemství – nerada diskutovala o problémech, dokud je sama neměla důkladně promyšlené, tudíž zpracované do podoby článku či knihy. Potom bývala obávanou diskutérkou v odborných sporech, neboť její připravenost a odborná věrohodnost byla zakotvena nejen ve znalostech, ale i ve výzkumech, které sama provedla. Především

však si dr. Kolaříková úzkostlivě střežila své soukromí, dalo by se dokonce říci, že žila v osamění. Byla to však její svobodná volba a léta budovaný svět, který jí poskytoval fungující útočiště a umožňoval maximální kontrolu nad vším, co by narušilo jeho řád. Přirozeně však takový modus žití vede i ke ztrátám, dr. Kolaříková – aspoň se tak zdálo – je dokázala integrovat do své duše, a tak se její život jeví jako celistvý a naplněný ve smyslu nabytí úplného tvaru.

Po studiích na filozofické fakultě Masarykovy university, kde získala v roce 1951 titul doktora filozofie pro obor psychologie, vstoupila dr. Kolaříková do terénu praktické psychologie, kde se pohybovala celých 12 let – začínala v Sociodiagnostickém ústavu v Kroměříži (1952-1953), dále působila v Záchytném dětském domově v Brně s působností pro dětské domovy Brněnského kraje (1953-1958), posléze v Dětské psychologické poradně tamtéž (1958-1963). Ani zde, v drsné praxi, nepohasl její hluboký zájem o systematické poznávání a podávání zpráv o jeho výsledcích – z této své anabáze vytěžila dr. Kolaříková řadu studií o příčinách delikvence, o vlivu ústavní léčby na utváření osobnosti dítěte, zabývala se též metodologií případové studie, kterou bohatě rozvinula mnohem později v psychologické interpretaci osobnosti T. G. Masaryka.

Koncem roku 1963 nastoupila na tehdy nově vzniklé psychologické pracoviště Akademie věd a setrvala zde až do roku 1987. Zde se již plně mohla pustit do propracovávání tématu, které se jí stalo profesním osudem – do výzkumu struktury osobnosti. Nemohla zapřít obdiv ke svému velkému vzoru Hansu J. Eysenckovi, jeho koncepci extraverze, introverze a neuroticismu, ačkoliv v jejím případě nešlo o nekritickou fascinaci. Výsledky svých eysenckovských bádání shrnula ve dvou monografiích, *Problémy struktury osobnosti a Perspektivy teorie a výzkumu osobnostních vlastností*, které ve své době představovaly poznatkový vrchol v dané oblasti, zdroj nejnovějších výzkumných podnětů a původních zjištění, jež by se v jiných společenských podmínkách staly předmětem zájmu na mezinárodním odborném poli, a dosud mohou sloužit jako utříděný přehled přístupů k výzkumu dané problematiky. Z doby jejího působení v Akademii věd pochází i unikátní česko-francouzský psychologický slovník, na němž pracovala několik let a který bohužel zůstal nedokončen.

V devadesátých letech pak publikuje několik výzkumných statí opřených o dříve sebraná data. V odborném zájmu dr. Kolaříkové se však ocitá i zcela nové téma – psychologie náboženství – a plodem tohoto jejího zájmu je řada studií, které znamenají nepřehlédnutelný příspěvek k této problematice v kontextu česko-slovenské psychologie. Sama se v průběhu své profesní dráhy považovala za představitelku vysvětlující psychologie, nikdy však nemluvila s despektem o jejím odborném antipodu – psychologii chápa- jící. Začátkem devadesátých let dokonce roze- brala v teoretické studii její přínosy pro poznání osobnosti a její klady též zúročila v knize o pre- sidentu Masarykovi. Monografická psycholog- ická studie o T. G. Masarykovi je pak v českém odborném písemnictví ojedinělá a představuje vyváženou analýzu založenou na metodologic- ké rigoróznosti a snaze porozumět tomu, co se zvolenému přístupu vzpíralo. Je důležitá i z ji- ného důvodu – nacházíme zde osobní vyznání autorky k volbě tématu, v kontextu její osobnosti unikátní jev. Jakoby prezident Masaryk a rodiče byli těmi, komu je možné vyjádřit city, vyznat se z osobního vztahu. Jsem však přesvědčen o tom, že zde byl či je ještě někdo další, komu do- kázala dr. Kolaříková věnovat své city.

Její poslední kniha *Téma osobnostních rysů v psychologii dvacátého století*, která vyšla v loň- ském roce, je charakteristická vším, co ukazuje na zralé dílo – nadhledem, otevřeností k plurali- tě názorů, schopností nejenom tolerovat různost, ale integrovat ji do vlastního pojetí.

Dr. Kolaříková se též těšila mimo jiné poezí ruské básničky Anny Achmatovové, jejíž básně si sama překládala z ruštiny i z němčiny:

„Než padnu někde u brlení,
než mě zlý vítr utratí,
sen o mém brzkém vykoupení
mě opíjí až k závratí.“

Psychologická odborná komunita ztratila v dr. Kolaříkové kolegyni, která utvářela ráz česko- slovenské psychologie v duchu těch nejlepších vědeckých tradic v době ne zrovna příznivé. Za- nechala v její historii výraznou stopu a pro další generace zůstane vždy vzorem té nejpocitivější vědecké práce.

I. Čermák

Některé významné publikace PhDr. Olgy Ko- laříkové, DrSc.

a) *Vybrané statí v časopise Československá psychologie od roku 1957*

Kolaříková, O.: Formy dětských deprivací a je- jich genese. Československá psychologie, 1, 1957, s. 260-271.

Kolaříková, O.: Možnosti užití exploračního

interviewu při diagnostice dětských deprivací. Československá psychologie, 2, 1958, s. 348-355.

Kolaříková, O., Konečná, O., Bárta, B., Smé- kal, V.: Psychologický arch v ambulantní dět- ské praxi. Československá psychologie, 4, 1960, s. 265-271.

Kolaříková, O.: Psychologické typy toulavosti u difilních dětí. Československá psycholo- gie, 5, 1961, s. 234-250.

Kolaříková, O.: Některé problémy výzkumu vý- voje osobnosti. Československá psychologie, 9, 1965, s. 451-463.

Kolaříková, O.: Některé otázky typů osobnosti v současné psychologii. Československá psy- chologie, 10, 1966, s. 541-548.

Kolaříková, O.: Některé vztahy v zájmové struk- tuře osobnosti a jejich diferenční aspekty. Čes- koslovenská psychologie, 12, 1968, s. 542-545.

Kolaříková, O.: Motivační struktura osobnosti jako předmět zkoumání v psychologii 20. sto- letí. Československá psychologie, 13, 1969, s. 160-175.

Kolaříková, O.: Diference zájmových odpovědí a jejich vztahy u různých skupin charakteri- zovaných pohlavím a druhem profesionální přípravy. Československá psychologie, 13, 1969, s. 551-567.

Kolaříková, O.: K možnosti dimenzionální kon- cepce Kretschmerových temperamentových variant. Československá psychologie, 14, 1970, s. 535-543.

Kolaříková, O.: Extraverze-introverze jako typy a jako faktor osobnosti. Československá psy- chologie, 16, 1972, s. 15-26.

Kolaříková, O.: Diferenciace pozic různých sku- pin vysokoškolačů vzhledem k dimenzím ex- traverze a neuroticismu. Československá psy- chologie, 17, 1973, s. 492-501.

Kolaříková, O.: Zájmové korelační plejády a je- jich vazby s extraverzí a neuroticismem. Čes- koslovenská psychologie, 19, 1975, s. 340-354.

Kolaříková, O.: Vztahy celkové zájmové orien- tovanosti a sociálních zájmů k extraverzi a neuroticismu. Československá psychologie, 19, 1975, s. 497-507.

Kolaříková, O.: Zájmová struktura u skupin s extrémními pozicemi na škálách extraverze a neuroticismu. Československá psychologie, 21, 1977, s. 205-224.

Kolaříková, O.: Některé problémy a perspekti- vy výzkumu vlastností osobnosti. Českoslo-venská psychologie, 21, 1977, s. 21-31.

Kolaříková, O.: K teorii osobních vlastností. Československá psychologie, 23, 1979, s. 126-135.

Kolaříková, O.: K problémům rysových a pro-

- tirysových teorií osobnosti. *Československá psychologie*, 24, 1980, s. 52-61.
- Kolaříková, O.: První výsledky výzkumné konfrontace nedefinované a definované formy osobnostních vlastností. *Československá psychologie*, 24, 1980, s. 244-258.
- Kolaříková, O.: Otázky specifikace psychologického pojetí osobnosti. *Československá psychologie*, 25, 1981, s. 44-53.
- Kolaříková, O.: Definované osobnostní vlastnosti: významová konzistence jejich komponent. *Československá psychologie*, 25, 1981, s. 210-228.
- Kolaříková, O.: K problematice odborné psychologické terminologie. *Československá psychologie*, 26, 1982, s. 242-252.
- Kolaříková, O.: Faktorová struktura komponent 9 definovaných osobnostních vlastností. *Československá psychologie*, 26, 1982, s. 522-533.
- Kolaříková, O.: Zřetel ke kontextovému efektu v současném základním výzkumu osobnostních vlastností. *Československá psychologie*, 28, 1984, s. 45-53.
- Kolaříková, O.: Temperamentově-motivační substruktury osobnosti z typologického aspektu. *Československá psychologie*, 28, 1984, s. 223-226.
- Kolaříková, O.: Uplatnění kontextového efektu při posuzování osob s použitím charakterizačních adjektiv. *Československá psychologie*, 28, 1984, s. 531-542.
- Kolaříková, O.: Osobnostní vlastnosti a variabilita chování. *Československá psychologie*, 29, 1985, s. 67-77.
- Kolaříková, O.: Bipolární osobnostní vlastnosti: skutečnost nebo fikce? *Československá psychologie*, 29, 1985, s. 160-167.
- Kolaříková, O.: Diferenciace zájmových preferencí v závislosti na extravertovanosti-introvertovanosti a pohlaví. *Československá psychologie*, 29, 1985, s. 201-214.
- Kolaříková, O.: Účinky rozdílných výchozích charakterizací na tvoření dojmů o osobách. *Československá psychologie*, 30, 1986, s. 220-230.
- Kolaříková, O.: K metodologickým alternativám psychologie osobnosti. *Československá psychologie*, 35, 1991, s. 284-302.
- Kolaříková, O.: Několik pohledů na osobnost T. G. Masaryka prostřednictvím metody psychologické analýzy osobních dokumentů. *Československá psychologie*, 37, 1993, s. 97-110.
- Kolaříková, O.: „Chápající“ psychologie osobnosti v druhé polovině 20. století. *Československá psychologie*, 39, 1995, s. 1-11.
- Kolaříková, O.: Psychologie náboženství a osobnostní problematika. *Československá psychologie*, 40, 1996, s. 293-303.
- Kolaříková, O.: Kontexty metodologického pluralismu psychologie osobnosti. *Československá psychologie*, 44, 2000, s. 493-504.

b) Monografie

- Kolaříková, O.: Přehled teorií statické a dynamické struktury osobnosti. Praha, SPN 1976.
- Kolaříková, O.: Problémy struktury osobnosti. Praha, Academia 1981.
- Kolaříková, O.: Perspektivy teorie a výzkumu osobnostních vlastností. Praha, Academia 1986.
- Kolaříková, O.: Téma osobnostních rysů v psychologii dvacátého století. Praha, Academia 2005.
- Kolaříková, O.: Tomáš Garrigue Masaryk z pohledu psychologie osobnosti. Psychologická interpretace údajů z osobních dokumentů. Hodonín, Masarykovo muzeum v Hodoníně 1999.

Errata:

Studie I. Šolcové a V. Kebzy „Typy chování, typy osobnosti a jejich vztah ke zdraví (Čs. psychologie 50, 2006, 5, 419–430) vznikla v rámci grantu GA ČR, reg. č. 406/06/0779.